

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ФОРМУВАННЯ СЮЖЕТНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: здобувачка 2 курсу 241 М групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта

Фоменко Діана Вікторівна

Керівник: к.пед.н., доцентка Голінська Т.М.
Рецензентка: директорка дошкільного закладу
Центр розвитку дитини № 20 «Пірамідка»
Маценко Т.М

Івано-Франківськ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1	Теоретичні основи розвитку сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку через ігрові прийоми	6
1.1	Малювання як вид образотворчої діяльності дітей, його роль у розвитку старших дошкільників.....	6
1.2	Цілі навчання сюжетного малювання дітей старшого дошкільного віку.....	13
1.3	Використання ігрових методів навчання для розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.....	18
РОЗДІЛ 2	Експериментальне дослідження процесу розвитку сюжетного малювання за допомогою ігрових прийомів навчання у старших дошкільників	24
2.1.	Визначення рівня розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.....	24
2.2.	Сутність роботи з розвитку сюжетного малювання через ігрові прийоми у дітей від 5-ти до 7-ми років.....	30
2.3.	Аналіз результатів експериментальних випробувань навичок сюжетного малювання у старших дошкільників через ігрові прийоми.....	37
ВИСНОВКИ		42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		44
ДОДАТКИ		47

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одним із напрямів сучасної педагогіки є розвиток творчого потенціалу особистості, який засновується на віковій потребі, одній з яких є малювання. Завдяки малюванню у дітей формуються узагальнені способи аналізу, синтезу, порівняння, зіставлення. Розвивається вміння вирішувати творчі завдання, розкривається творчий потенціал.

Ця проблема актуальна тим, що в сучасному педагогічному процесі малювання частіше застосовується у самотійній або спільній діяльності дітей ніж на заняттях. Завдяки застосуванню ігрових прийомів діти навчаються організовувати, обдумувати і планувати послідовність виконання малюнка, удосконалюють технічні прийоми малювання олівцями і фарбами, а це в подальшому буде потрібно в школі, тому тема даної роботи є актуальною.

Педагоги та науковці минулого які розглядали аспект сюжетного малювання у дітей дошкільного віку це - В.О Сухомлинський, Я.А Коменський, Ф. Фребель.

Сюжетне малювання сильно впливає на розвиток дошкільників через особливість цього виду образотворчої діяльності. До властивостей сюжетного малювання відноситься варіативність методів створення малюнка, а також можливість створювати неповторні, єдині в своєму роді вироби, сюжетно-тематичні малюнки. Найважливіше в сюжетному малюванні це вміння виділяти головне, це пов'язано з розвитком перцепції та аналітико-синтетичного сприйняття, яке в свою чергу відкриває безмежні можливості для подальшого розвитку творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку. Впровадження цих можливостей багато в чому залежить від педагогічного характеру управління цим видом діяльності, особливо використання оптимальних методів та прийомів навчання. Великий вплив сюжетне малювання має на розвиток образотворчої творчості дошкільнят, але головною умовою є володіння дітьми основами

образотворчого мистецтва і способами передачі художнього образу. Найбільшу роль відіграє цілеспрямована і спланована образотворча діяльність. Тому в основі дослідження лежить обґрунтованість розробки та впровадження розвитку навичок сюжетного малювання за допомогою ігрових прийомів у дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження - теоретичне визначення ефективності ігрових прийомів у навчанні та розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження - сюжетне малювання у дітей віком 5-ти - 7-ми років.

Предмет дослідження - формування за допомогою ігрових прийомів навчання навичок сюжетного малювання у старших дошкільників.

Завдання дослідження:

1. Обґрунтувати теоретично проблеми формування сюжетного малювання через ігрові прийоми у дітей старшого дошкільного віку.
2. Визначити ступінь розвитку навичок сюжетного малювання у старших дошкільників.
3. Розробити низку занять для розвитку навичок сюжетного малювання у дітей віком 5-ти - 7-ми років і перевірити ефективність за допомогою експериментів.

Використані методи дослідження:

- **теоретичні:** методологічний аналіз наукової-теоретичної літератури, методи якісного та кількісного аналізу даних, аналіз педагогічного досвіду.

- **емпіричні:** навчально-педагогічний експеримент та спостереження за його учасниками (педагоги, батьки, діти), розробка методичних рекомендацій і занять з розвитку сюжетного малювання за допомогою ігрових прийомів у старших дошкільників.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що ігрові прийоми сприяють розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що засобами образотворчої діяльності за допомогою ігрових прийомів доводиться ефективність навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення роботи полягає у збагаченні і розширенні знань про засоби та методи образотворчої діяльності у педагогів дошкільних закладів.

Практична значущість. Вихователі дошкільних закладів можуть використовувати результати дослідження при навчанні дітей старшого дошкільного віку сюжетного малювання

Апробація результатів дослідження. Результати випускної роботи були представлені на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету та приймала участь в дистанційній міждисциплінарній міжнародній науково-практичній конференції «Distance learning in universities and modern problems» Будапешт, Угорщина, «Комунікативні вміння професійної діяльності фахівців як предмет психолого-педагогічного вивчення» сертифікат.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичний і практичний), висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ІГРОВІ ПРИЙОМИ

1.1. Малювання як вид образотворчої діяльності дітей, його роль у розвитку старших дошкільників

Образотворча діяльність – вид художньої діяльності, що включає практичну діяльність. Діти прагнуть реалізувати задум і передати враження від навколишнього світу в художніх образах за допомогою виразності на площині чи об’ємі з використанням різних матеріалів. Образотворча діяльність для дітей дошкільного віку є надзвичайно важливою складовою особистісного розвитку, що є джерелом позитивних емоцій, пізнавальної активності та творчості [9, 12].

Переважно в дошкільних навчальних закладах широко поширені типові види образотворчої діяльності, такі як малювання, ліплення, аплікація та конструювання. Кожен із зазначених видів образотворчої діяльності вирішує спільну для всіх задачу відображення вражень дитини про навколишній світ, маючи специфічні особливості, які визначаються своєрідністю наочного матеріалу, методів, форм і прийомів роботи.

Малювання є одним із найпопулярніших видів діяльності для дітей дошкільного віку, оскільки воно дає величезний потенціал для прояву їхніх творчих здібностей. Зміст малюнків обмежений лише дитячою уявою. Потім діти малюють усе, що їм цікаво: предмети навколишнього середовища, соціальні стосунки, улюблених героїв і т. д. Малювання дає дітям дошкільного віку можливість виразити своє ставлення до зображуваних предметів за допомогою різних засобів виразності. Використовуючи композиційні прийоми, діти починають повніше і багатше відображати свої ідеї у художніх творах.

Малювання дітей дошкільного віку поділяється на три основні види: предметне, сюжетне і декоративне [6]. Предметне малювання (діти малюють окремі предмети) поглиблює уявлення дітей про різноманітність та естетичне багатство предметного світу, формує вміння аналізувати й оцінювати властивості предмета. Під час малювання предметів діти засвоюють прийоми виразності та технічні засоби створення малюнка, розвивають графічні навички та уміння.

Малювання предметів розвиває у дітей здатність до естетичного сприйняття навколишнього, спостережливість, увагу, зорову пам'ять та уяву. Малюючи предмети, діти вчаться малювати по пам'яті, за задумом, за наміченою темою, з натури, а також знайомляться з багатством фарб і форм навколишнього світу, з творами мистецтва, з фрагментами народної творчості [20].

При навчанні дітей дошкільного віку малювання предметів використовуються такі основні прийоми створення зображення:

1) Малювання з натури. Цей спосіб відтворення передбачає відносну точність відтворення контурів предмета, його просторового розташування, пропорційного співвідношення частин і кольору. Одночасно діти вчаться порівнювати ознаки предмета з його зображенням і виправляти викривлення;

2) Малювання по пам'яті. У цьому виді малюнка йдеться про передачу характеристик предмета та його розташування в момент процесу сприйняття;

3) Малювання за уявою. Мається на увазі графічне зображення узагальнених ознак, властивих конкретній категорії об'єктів у будь-якому просторовому розташуванні. Цей вид малювання є основою для імпровізації в творчій композиції, він дозволяє дитині розміщувати предмети в просторовому положенні відповідно до задуму [16].

Малювання розвивається на основі умінь і навичок, отриманих при вивченні малюнка, художнього або творчого предмета. Предметний

малюнок — це відтворення на малюнку окремої дії і, найчастіше, вираження власного ставлення до зображеного. Найважливішим у створенні сюжетного малюнка є композиція, яка визначає розташування основних структурних одиниць малюнка в просторі та часі. Як тільки виникає ідея композиції, починається робота над сюжетним малюнком.

Малювання – це передача дітям за допомогою малюнка вражень від навколишньої дійсності. Малювання предметів є важливим засобом розвитку дитини старшого дошкільного віку. При малюванні сюжету розвиваються психічні процеси: сприймання, уява, пам'ять, увага, мислення, воля, а також емоційно-особистісний розвиток дитини. У дитини дошкільного віку формуються такі риси характеру, як самостійність, ініціативність, акуратність, розвивається дрібна моторика, а також творчі та образотворчі здібності [2].

Малювання предметів вводиться на заняття з образотворчого мистецтва середньої групи закладу дошкільної освіти і починається з найпростішого розташування двох-трьох предметів у лінію. Потім діти опановують інші техніки створення сюжетного малюнка та вчать правилам розмішування предметів на всьому аркуші паперу. До чотирьох-п'яти років діти не вміють правильно передати пропорції між предметами на малюнку. Проте вже в старшому дошкільному віці рівень розвитку просторового сприйняття і мислення досягає необхідного рівня. Крім того, діти старшої групи включають в свої малюнки не тільки центральні предмети композиції, а й навколишнє оточення [20].

Під час малювання сюжету діти спостерігають та вчать передавати свої враження від спостереження за природою, зміст літературних творів, засвоюють основні вимоги до написання сюжетного малюнка та ілюстрацій, оволодівають умінням передавати на малюнках форми, пропорції та просторове розташування предметів. У процесі розвитку навичок сюжетного малювання у дітей розвиваються творчі здібності, естетичне бачення навколишнього світу, просторове сприйняття, наочно-

образне мислення, пізнавальна активність, ініціативність, самостійність, пам'ять, інтерес до образотворчого мистецтва, рішучість і художній смак [17].

Під декоративним малюванням в дитячому садку розуміється створення різноманітних візерунків з використанням наочного матеріалу на одній площині паперу та об'ємні вироби з глини, пап'є-маше. В. Білик та І. Голод опрацювали багато методичних аспектів навчання декоративного малювання дітей дошкільного віку [15].

Ознайомлення дітей з творами декоративного мистецтва, викликає у дітей почуття любові до рідного краю та поваги до праці. Заняття декоративним малюванням починаються в середній групі ЗДО, проте окремі аспекти цього виду образотворчої діяльності присутні вже в молодшій групі.

Заняття декоративного малювання через безпосередній контакт із творами декоративно-ужиткового мистецтва сприяють естетичному сприйняттю дітей, навчають розуміти зміст і красу декоративного мистецтва. У процесі декоративного малювання у дітей дошкільного віку формується вміння передавати колорит малюнка, вони оволодівають технічними прийомами декоративного малювання, а також вчаться діяти колективно [10].

Основними образотворчими матеріалами, доступними дошкільнятам, є кольорові олівці, пензлі, акварель і гуаш. Особливості малювання олівцями пов'язані зі створенням лінійних форми, послідовністю і етапами роботи над малюнком: Спочатку малюється лінійний контур, а потім зафарбовуються деталі малюнка. Робота з цим наочним матеріалом сприяє формуванню процесу розумового аналізу, до якого дитина звикає виконувати певну послідовність дій. Крім того, малювання і розфарбовування кольоровими олівцями розвиває свободу і акуратність, чітко розділяючи малюнок на окремі елементи.

Велике значення для сенсорного розвитку дітей дошкільного віку має використання акварелі та гуаші як образотворчого засобу. При малюванні фарбами формується здатність сприймати кольори та предмети. Крім того, формоутворення відбувається не лінійно, як при малюванні олівцем, а в протилежному напрямку – від плями фарби. Переважно акварель і гуаш підходить дітям дошкільного віку для зображення образів природи, а також елементів предметного та декоративного малювання.

Асортимент образотворчого мистецтва, що пропонується дітям старшого дошкільного віку в дошкільному закладі, більш різноманітний. Крім кольорових олівців, акварелі та гуаші, в ньому також є вугільні олівці, кольорові олівці, пастель і сангіна. Будь-який з цих матеріалів дозволяє розширити коло завдань для навчання дітей малюванню. Наприклад, використання вугільного або сангвінічного олівця сприяє розвитку навичок передачі форми і фактури. Кольорові олівці полегшують розфарбовування великих площ і великих фігур. За допомогою пастелі можна передати різні відтінки кольору [10].

Заняття з образотворчого мистецтва, крім розгадування освітніх задач є одним з найбільш оптимальних шляхів загального розвитку дітей. Навчання малюванню, ліпленню, аплікації та дизайну позитивно впливає на пізнавальне, емоційне, морально-етичне та професійне виховання дітей дошкільного віку. У рамках нашої роботи доцільно було б доцільніше розглянути значення малювання як образотворчу діяльність старших дошкільників.

Старший дошкільний вік можна вважати розквітом дитячого малювання. Для дітей 5-7 років характерне прагнення передавати в малюнках предмети і явища, що сприймаються. У цьому процесі відтворення характерних ознак намальованого предмета нерозривно пов'язане з вираженням емоційного ставлення до нього за допомогою ряду виразних прийомів - використання кольору, типу ліній, ступеня розмальованості, пропорційності, тощо [18].

У дітей 6-7 років в онтогенезі вперше виявляються перші спроби самостійної художньо-творчої діяльності, своєрідність якої полягає в розвитку здатності до створення та реалізації творчого задуму, що складається з усіх раніше отриманих знань. Методи, прийоми, техніка малювання, наявність інтересів, нахилів і вроджених схильностей до образотворчої діяльності часто стає помітною в старшому дошкільному віці [21, 28].

Психологічні особливості, пов'язані з успіхами дитини в образотворчому мистецтві, пов'язані з рисами характеру. Насамперед це вміння знаходити нове рішення і застосовувати набуті знання в абсолютно різних і несподіваних ситуаціях. Крім того, творчі та образотворчі здібності дітей старшого дошкільного віку значною мірою визначаються волевиявленнями, причому особливого значення набувають самостійність та ініціатива. Ними можуть бути лише самостійні дії, які характеризуються особистою оригінальністю відносять до прояву творчості. Ініціатива виражається в прагненні знаходити нове і застосовувати його у власних діях [3].

Розвиток дитячого малювання складається з кількох етапів. У дошкільному дитинстві діти поступово переходять від зображення окремих предметів до малювання сюжетів – зображення реальних подій, сцен із казок та оповідань з багатьма предметами та персонажами. Створення малюнків починається з детального плану, який послідовно виконується.

Однією з найяскравіших рис дитячих малюнків є їх схематичність. Малюнок дошкільника площинний і не враховує об'єм предметів і перспективу. Об'єкти та персонажі на ньому зазвичай розташовані в ряд. Систематично навчаючись малюванню, діти дошкільного віку поступово оволодівають найпростішими прийомами композиції [8].

Характерною рисою дитячого схематичного малюнка є позначення багатьох, але не намальованих деталей. Наприклад, коли діти малюють

людину, вони можуть зобразити внутрішні органи людини так, ніби їх видно.

Емоційність – ще одна риса малювання дошкільника. Процес малювання для дітей важливий не тільки як творча і розвиваюча діяльність, а й як засіб повідомлення ставлення до представлених предметів, процесів і явищ. Наприклад, головна фігура на фото велика і деталізована. Предмет, який викликає у дитини негативні емоції, зображується неохайно, схематично, різкими, ламаними лініями[19].

Кольори також є засобом вираження. Як правило, предмети і явища, до яких дитина відчуває співчуття, зображуються яскравими, теплими кольорами різних кольорів. Проте об'єкти негативного ставлення дитини зазвичай темні й одноманітні. Прищеплюючи ставлення до того, що зображується кольором, дитина перестає надавати предметам природний колір [23]. Наявність таких засобів виразності в дитячих малюнках дає можливість використовувати процес малювання як психологічний проєктивний прийом, спрямований на визначення ставлення дитини до предметів, які вона зображує («Будинок. Дерево. Людина», «Кінетичний сімейний малюнок» тощо) [18].

Особливості малювання дитини залежать від її індивідуальних інтересів, уподобань і нахилів, рівня її малювальної підготовки, загального емоційного настрою та життєвого досвіду. Ці аспекти знаходять відображення у змісті, сюжеті, композиції, виборі техніки та образотворчого матеріалу. Процес систематичного навчання малювання дітей старшого дошкільного віку складається з двох частин. З одного боку, оволодіння методами малювання, прийомами і прийомами дозволяє дитині творити і втілити власний задум у малюнку. З іншого боку, оригінальність і виразність поступово зменшується. Тому вона є необхідною умовою розвитку образотворчої діяльності дітей, особливістю малювання є надання можливості самостійно приймати рішення в процесі створення та реалізації творчого задуму [12].

Таким чином, навчання малюванню, одному з найважливіших і поширених видів образотворчої діяльності, є необхідною умовою всебічного розвитку дитини дошкільного віку. У старшому дошкільному віці заняття з малювання сприяють розвитку таких пізнавальних процесів, як сприйняття, увага, пам'ять, мислення, забезпечують формування уявлень про навколишній світ, вирішують завдання морального виховання.

1.2. Цілі навчання сюжетного малювання дітей старшого дошкільного віку.

Головна мета сюжетного малювання — навчити дитину передавати враження від навколишньої дійсності, змістом якої є той чи інший сюжет. Розглянемо, які особливості сюжетного малювання як виду дитячої творчості визначають завдання навчання цьому виду образотворчої діяльності.

Відмінною рисою сюжетного малюнка є необхідність правильного зображення пропорційних співвідношень між предметами. Це завдання постає перед дитиною з подвійної точки зору. З одного боку, предмети, зображені в реальності, мають різні розміри, що необхідно відобразити на малюнку. З іншого боку, на розмір намальованого об'єкта впливає його положення в просторі. Для вирішення цього завдання дитина повинна вміти порівнювати і зіставляти предмети зображення, сприймати смислові і просторові відношення, що їх з'єднують. Тому необхідна здатність представляти дію певний рівень розвитку сприйняття та аналітико-синтетичної діяльності. Тому навчання навичкам дії в дошкільних навчальних закладах починається в середньому дошкільному віці і продовжується з дітьми старшого віку [22].

Ще одна особливість, яка визначає завдання уроків сюжетного малювання, пов'язана з тим, що в процесі цієї образотворчої діяльності дошкільник повинен виділяти композиційний центр і враховувати характер взаємодії і просторового розташування. Співвіднесення предметів між

собою, дотримання пропорцій, передача руху. Тому дитина дошкільного віку ознайомлюється з різноманітними прийомами та засобами виразності, що відповідають змісту зображення, переданому на малюнку [24].

Оволодіння цими засобами виразності є для дитини дошкільного віку досить складним і трудомістким, тому оволодіння навичкою сюжетного малювання потребує тривалої і систематичної допомоги та навчання з боку педагога. Більшість навчальних програм, призначених для виконання в дошкільних закладах, містять завдання, що розвивають навички малювання сюжетів.

Сухорукова Г.В виділяє такі завдання для розвитку образотворчих навичок, необхідних для малювання сюжету: зображення предмета зблизька, на середній та великій відстані, на лінії горизонту; удосконалення вміння виділяти найважливіше та передавати відношення між предметами [27]. Тому автор описує вміння, над якими працюють педагоги, навчаючи сюжетного малювання дітей старшого дошкільного віку.

Комарова Т.С також наголосила на завданні розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшої групи. Автор розмірковує про такі аспекти сюжетного малювання: навчання передачі руху персонажа; удосконалення вміння вчити зображення предметів, явищ дійсності та літературних творів; спонукання дітей передавати на малюнках відмінності в пропорціях, формі та розмірах [13].

Олексійовець Н.А. наголошує, що головним завданням навчання сюжетного малювання дітей старшого дошкільного віку є передача різноманітних зв'язків у малюнку за допомогою художніх засобів виразності. Вирішення цієї проблеми полягає в тому, щоб навчити дітей дошкільного віку вмінню будувати чіткий сюжет композиції, яка може відображати характеристики різних зв'язків між об'єктами та сутностями на малюнку. У цьому віці велика увага приділяється розвитку розумової складової, необхідні для побудови двофігурних композицій і тематичних

малюнків, що передають подружні стосунки. Вправи з даної теми передбачають оцінювання особливостей взаємодій між предметами, ознаками дій та візуальними ознаки взаємодіючих персонажів для виявлення їх емоційних стосунків [19].

Проаналізувавши представлені в навчальних програмах різноманітні підходи до навчання дітей дошкільного віку сюжетному малюванню, можна узагальнити та виділити наступні основні завдання навчання малювання сюжету в старших групах:

1) Розширювати тематику дитячих малюнків, вчити дітей ініціативі та самостійності у виборі теми малювання на певну тему або за проектом. У віці 5-6 років охоплюється зміст сюжетних малюнків для дітей суттєво збагатився отриманими зоровими враженнями. Дошкільники починають зображати не тільки основні елементи композиції, що несуть основне смислове навантаження, а й другорядні.

Рівень розвитку аналітико-синтетичної діяльності дітей старшого дошкільного віку визначає вміння дітей самостійно обирати дію на запропоновану тему. Вирішення задачі за змістом малюнка дозволяє сформувати у дітей дошкільного віку вміння аналізувати і визначати спостережувані предмети і події. Причинно-наслідкові зв'язки створюють просторово-часові ідеї. У результаті дитина розуміє можливість передати той чи інший момент дійсності образотворчими засобами;

2) Формувати вміння показувати смислові зв'язки і просторові співвідношення між елементами композиції. Дошкільнятам притаманний рівень розвитку просторового сприйняття, зорового контролю, недосконалість процесів аналізу та синтезу. Відповідно віку дітей, без відповідної підготовки, вони роблять помилки в передачі просторових відносин;

3) Формувати навички зображення рухомих предметів. Діти дошкільного віку не можуть самостійно передавати в малюнках дії, рухи, динаміку. Молодушкіна І.В зазначала, що дитина 3-4 років викликає

статику зображення, замінюючи рух зображуваного предмета на власний рух, слово чи гру. Уміння зображувати рухи в малюнках формується у дошкільнят лише шляхом спеціального навчання [14].

4) Розвивати композиційні навички. Для дітей старшої групи дошкільного навчального закладу важливо навчитися вмінню передавати простір землі і неба, особливості розташування предметів залежно від їх відстані, взаємодію між предметами композиції на аркуші паперу;

5) Розвивати відчуття кольору. Діти, які відвідують старшу групу, вчаться підбирати кольори та відтінки відповідно до теми малюнка. Найбільше це помітно при малюванні природи. Наприклад, щоб зобразити осінь, потрібна яскравість теплих кольорів для малювання літньої природи - для зображення зимового пейзажу дітьми підходять різні відтінки зеленого і холодні кольори і т. д. Складніше йде справа з вибором кольорів, які відображають пробудження весни. Тому на основі цієї теми найчастіше приймається більш розгорнутий зміст: «Льодохід», «Конвалія», «Перші листки» та інші [7].

Добротій О.Л. зазначала, що завдання на малювання сюжету не повинні обмежуватися лише наочними завданнями, оскільки вони являють собою конкретизацію загальних завдань, які спрямовують педагога на формування цілісної діяльності дітей і розвиток особистості дошкільника [10]. Тому були визначені такі завдання:

1) розвиток інтересу до оточуючих предметів, явищ природи, суспільних явищ і подій, людей, їх діяльності та взаємин; сприяти формуванню морального духу, естетичної позиції;

2) розвивати у дошкільників готовність ділитися своїм враженнями, переживаннями через малюнок (мотив дії);

3) розвивати у дітей готовність і вміння сприймати і ставити відповідні цілі (теми) і завдання дорослого;

4) розвивати вміння дітей формувати задум до малюнка, заздалегідь визначаючи його зміст і деякі способи подання;

5) Навчити дітей дошкільного віку способам зображення сюжетної картини:

а) навчити прийомам створення простих композицій (розташування зображень на аркуші паперу);

б) навчитися виділяти основні елементи сюжету та зображувати ці предмети та персонажів на малюнку як центральну ланку композиції;

в) навчитися передавати в малюнку співвідношення між розміром і взаємним розташуванням у просторі;

г) вчити дітей передавати дію за допомогою зображення руху, динаміки, поз і деталей;

б) Вчити дітей сприймати і спостерігати явища навколишнього світу, необхідні для завершення сюжету;

7) Розвивати у дітей дошкільного віку розуміння зв'язку між якістю зображення і якістю спостереження, у них бажання і в подальшому, по можливості, потребу спостерігати, щоб в подальшому намалювати;

8) Спонукаючи дітей до самостійності та виявлення творчих здібностей у створенні задуму сюжету малюнка: пошук неповторного змісту, використання доречних, різноманітних засобів виразності: композиції, кольору тощо;

9) вчити дітей відчувати виразність образу, спонукаючи до емоційного реагування на нього, підводити до розуміння залежності виразності образу від використовуваних засобів і способів подання, тобто розвиток умінь творчого художнього сприйняття малюнків [11].

Отже, можна зробити висновок, що більшість авторів дошкільних освітніх програм виділяють кілька основних завдань при навчанні сюжетного малювання дітей старшого віку. Це розширення тематики характерного малюнка, розвиток композиційних навичок, формування вміння передавати пропорції і рухи зображених предметів, а також продовження роботи над створенням кольорової гами малюнка.

1.3. Використання ігрових методів навчання для розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку

Часто зустрічається при навчанні дітей дошкільного віку використання ігрових методів і прийомів, які сприяють виникненню та розвитку навчальної мотивації та пізнавальної діяльності шляхом поєднання навчального та ігрового принципів. До цих прийомів відносяться різноманітні дидактичні ігри, театралізовані та сюжетно-рольові ігри, деякі рухливі ігри та епізодичні ігрові прийоми (загадки, ігрові вправи, ігрові прийоми з іграшками та предметами тощо). Чим молодша дитина, тим важливішим є значення ігрових прийомів і методів у структурі його навчання [3]. Наприклад, у молодшій групі гра часто стає основним змістом заняття. Під час навчання для дітей від 4 до 7 років гра є частиною безпосередньої навчальної діяльності, спрямованої на закріплення знань і практичне застосування або створення сприятливого емоційного фону для занять і мотивація до гри.

Існує багато думок про значення гри в освітній структурі дошкільнят. Переваги навчальної форми гри були відкриті, досліджені та описані в працях педагогів і психологів – Возна Л., Гавриш Н., Демчик М. [7, 8, 9]. Внесок у дослідження цього питання був внесений Сухоруковою Г., Комаровою Т., Стеценко І, Сидоренко О. [13, 25, 26, 27]. Результатом багаторічних психологічних досліджень Біла І., зазначила, що більшість пізнавальних процесів дитини – відчуття, сприймання, пам'ять, увага, уява, мислення – найкраще розвиваються в грі [4].

Під час експериментальних курсів, присвячених дослідженням закономірності та особливості навчальної діяльності дітей дошкільного віку, Єніна Л., виявила таку особливість. Прояви інтересу і пізнавальної активності по відношенню до навчального матеріалу у дітей дошкільного віку в молодшій і старшій школі найбільш характерні при включенні пізнавального матеріалу в розважальні, практичні або наочно-продуктивні

заняття. При чому найбільшою перевагою є ігрова діяльність, яка переважає на цій фазі дитинства [11].

Дослідження Басанець Л., присвячені вивченню особливостей використання ігрових прийомів у навчанні дітей різного віку, а також їх ролі у розвитку навичок образотворчого мистецтва. У результаті автором виявлено позитивний вплив ігрових прийомів на підвищення мотивації та емоційної схильності дітей дошкільного віку до образотворчої діяльності, тим самим підвищуючи ефективність процесу навчання [2].

Перепада В., розробила таку класифікацію використання ігрових прийомів на заняттях з малювання дітей дошкільного віку:

1) Практика матчу. Цей вид ігрової техніки використовується для відпрацювання певних умінь і навичок. Наприклад, вправа «Сховай зайця від лисиці» передбачає штрихування фігури зайця і спрямована на розвиток таких характеристик дрібних рухів, як швидкість, сила, розмах, ритм;

2) Техніка гри з іграшками, предметами, зображувальними матеріалами. Використовується на початкових етапах заняття для створення мотивації до образотворчої діяльності та емоційно-позитивної атмосфери в групі. Крім того, гра з іграшками або предметами дозволяє дитині зрозуміло і цікаво пояснити прийоми роботи, розглянути і, якщо необхідно, розглянути представлений предмет. Наприклад, лялька приходить до дітей в гості і просить їх допомогти намалювати малюнок. За її дорученням вихователь може показувати дітям нові прийоми роботи, постійно контролювати хід малювання та аналізувати роботу дітей на заключному етапі заняття.

Перепада В., рекомендує дітям дошкільного віку гру з наочними матеріалами. Цей прийом рекомендується використовувати при першому знайомстві з новими образами і способі роботи з ним. Наприклад, знайомлячи дітей з акварельними фарбами, вихователь може познайомити

дітей з пензликом, який «любить доглядати за фарбами - розливати і мити їх»;

3) Гра з малюнком. Залежно від того, на якому етапі роботи з малюнком починається забавка, вона ділиться на два види техніки:

а) Відтворення незакінченої картини, яка ще створюється: складається з веселих вправ, які допоможуть вам вдосконалити вашу техніку малювання. Наприклад, «Норка для мишки» – для досягнення високої якості штриховки (якщо відстань між лініями занадто велика, «голодний кіт може пробратися в нору і з'їсти мишу»);

б) Гра з готовим малюнком:

- реальна дія з дитячими творами (наприклад, поєднання сюжетних малюнків за мотивами казки в книжці-альбомі);
- за допомогою плоских іграшок відтворюється плоске зображення (наприклад, у випадку з картонною фігуркою принцеси діти можуть зобразити замок);
- гра в слова (діалог між героями, наприклад, про переваги та недоліки роботи дітей на завершальному етапі заняття) [19];

4) Ігрові прийоми з елементами рольової поведінки. Цей ігровий прийом характеризується наявністю в ігровому репертуарі дітей різноманітних сюжетно-рольових ігор. Діти можуть виступити в ролі садівника і подарувати квітучий літній сад.

У цих прийомах поєднуються основні ознаки гри та завдань образотворчої діяльності. Тому для дітей старшого дошкільного віку вони близькі, зрозумілі та природні. Розробляючи та впроваджуючи на заняття конкретні ігрові прийоми, вчитель повинен спиратися на рівень розвитку дітей, їхні знання, уміння та навички у сфері образотворчої діяльності та ігор, а також ігрові уподобання [29]. Всі види ігрових прийомів часто використовуються в різних комбінаціях у процесі навчання.

Своєрідність використання ігрових прийомів у навчанні сюжетного малювання дітей старшого дошкільного віку визначається завданнями

виконання образотворчої діяльності, навчальними функціями тощо. творчі завдання. Залежно від того, яке з них посідає перше місце, усі заняття умовно поділяють на три види: заняття для передачі нових знань; курси спрямовані на практичне застосування знань і розвиток навичок, а також на творчу діяльність.

На заняттях, спрямованих на отримання нових знань, а також у творчій діяльності використовуються ігрові прийоми, які сприяють позитивному сприйняттю розповіді у дітей дошкільного віку, пояснюють і демонструють новий підхід педагога. Ігрова техніка в цьому випадку здатна викликати у дитини 5-6 років інтерес до предмета малюнка, краще розуміння і готовність розв'язувати поставлене завдання [28].

Коли вихователь демонструє спосіб зображення, техніка відтворення створеного образу може бути використана для уточнення та акцентування уваги на ефектах. Ігрові прийоми в цьому випадку доповнюються безпосередніми прийомами навчання - додатковим показом, поясненням, порадою та інше. Якщо дітям важко оволодіти тим чи іншим способом образотворчої діяльності, рекомендується використовувати малюнково-ігровий прийом, заснований на ньому, словесні дії, які мінімально відволікають увагу, зберігаючи можливість контролювати хід малювання. Використання іграшкових фігурок дозволяє відволікається дитині повернутися до процесу створення творчого виробу. Під час уроків, спрямованих на ознайомлення дітей з новим способом малювання, На завершальному етапі аналізу робіт дітей також варто використовувати ігрові прийоми, щоб уникнути одноманітності в оцінюванні.

Техніка гри з іграшками оптимальна для творчої діяльності, особливо на початковому етапі цього виду діяльності, з метою входження в ігрову ситуацію, створення мотивації, розробки оригінального задуму та реалізації його у вигляді малюнка. При управлінні реалізацією задуму принципової різниці в використовуваних ігрових прийомах порівняно з іншими видами діяльності немає. Учитель рідше вдається до порад,

частіше ставить питання і заохочує [8, 17]. При аналізі та оцінці роботи дітей 5-6 років використовуються ті ж ігрові прийоми, що і в інших видах діяльності, але основна їх мета - аналіз і оцінка різноманітності, унікальності образів і ступеня їх виразності. тісний зв'язок із засобами, які використовує дитина.

Крім комплексу навчальних завдань і творчих занять, особливість використання ігрових прийомів на заняттях з малювання для дітей старшого дошкільного віку позначається на їх місці в структурі заняття. Урок складається з трьох структурно-функціональних частин: перша частина – фаза мотивації та розвитку творчого задуму; друга частина — це процес її виконання, який входить у процес створення креслення; Третя частина – це підсумок, аналіз і оцінка результатів діяльності. Бо кожен із етапів має конкретні завдання, їх характеристики визначають ефективність використання тих чи інших ігрових прийомів навчання [23].

У першій частині заняття ігрові прийоми, які використовуються при навчанні дітей 5-6 років, різноманітні: гра з предметами, малюнками та іграшками, завдання сюжетно-рольової і фігурної гри з незакінченим зображення шляхом відтворення готового зображення.

У другій частині заняття гра з малюнками є оптимальним ігровим прийомом, оскільки управління процесом створення малюнка включає діяльність вихователя, пов'язану з постійним контролем і оцінкою ходу виконання задуму.

У третій частині завдання вихователя — «оживити» малюнок, допомогти дітям побачити сильні та слабкі сторони своєї роботи та посилити бажання займатися образотворчим мистецтвом. Одним із важливих завдань цієї частини заняття для дітей старшого дошкільного віку є їх навчання техніці аналізу. У комплексі різноманітних прийомів і прийомів важливо використовувати техніку гри готовою картинкою. Подальше ігрове використання роботи є результатом мотивації до гри на початку заняття, тому діти з нетерпінням чекають цієї аналізуючої гри.

Результат дії має бути таким, щоб були виявлені її сильні та слабкі сторони та їх причини. Такий ігровий прийом вводить дітей у представлену ситуацію і створює відчуття участі в події, дії можуть позначатися словами або імітувати зовнішній образ реальних, продуктивних дій, часто вони здійснюються з предметами, іграшками, малюнками [17].

Отже, як пріоритетне заняття для дитини у дошкільному віці гра має велике значення для всебічного розвитку. Передаючи через гру враження від навколишнього життя, дитина по-новому сприймає життєві ситуації, своє ставлення до подій. Відчуття поглиблюються, стають більш точними і працюють по-новому. У цьому плані гра багато в чому схожа на образотворчу діяльність. Відображаючи враження в образах ігрової та образотворчої діяльності, дитина відчуває естетичні та моральні почуття. І ця обставина дає педагогу можливість поєднувати гру з образотворчою діяльністю. Використання різноманітних ігрових прийомів при навчанні малювання дітей старшого дошкільного віку стимулює образотворчу діяльність. Заняття цікавіші. Діти активніше залучаються до процесу праці, із задоволенням малюють.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Визначення рівня розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку

В експериментальному дослідженні взяли участь 20 дітей старшого дошкільного віку, розділених на дві групи: експериментальну (10 дітей старшого дошкільного віку) та контрольну (10 дітей старших дошкільників) дитячого відділення Антонівського ЗДО №4.

Експериментальне дослідження проводилося в три етапи: констатуючий, формуючий та контрольний.

1. Мета дослідження – визначити ефективність ігрових прийомів навчання у формуванні навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

Цілі дослідження:

1. Обґрунтування теоретичної проблеми розвитку в дітей старшого дошкільного віку вміння сюжетно малювати з використанням ігрових прийомів навчання.

2. Визначити рівень розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

3. Розробити комплекс заходів щодо розвитку вміння малювати сюжет у дітей старшого дошкільного віку та експериментально перевірити їх ефективність.

2. Мета: Визначити рівень розвитку навичок дії у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Обрати методикку визначення рівня розвитку навичок дії у дітей старшого дошкільного віку.

2. Діагностувати рівень розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку.

3. Проаналізувати результати діагностичного рівня.

Методом діагностики рівня розвитку навичок дії у дітей старшого дошкільного віку обрано аналіз продукту. Дитячі малюнки аналізували за ознаками, визначеними Т. Комаровою [13].

1. Зміст образу (повнота створюваного образу).

2. Передача форми (форма передана правильно; є незначне спотворення; є значне спотворення; форма невдала).

3. Конструкція об'єкта (частини правильно розташовані; з'являються незначні викривлення; частини об'єкта розташовані неправильно).

4. Перенесення пропорцій предмета на зображення (пропорції предмета зберігаються, з'являються незначні спотворення, пропорції предмета неправильні).

5. Композиційне рішення: - розташування зображення на аркуші (по всій поверхні аркуша; на невидуманій смузї аркуша, довільне); - співвідношення розмірів різних зображень, з яких складається малюнок (зображення різних предметів пропорційні, є невелике спотворення; неправильно передано пропорційність різних предметів); - композиційна передача в цільовій техніці (нечітка, невдала передача руху; статичне зображення).

6. Регламент діяльності:

- Ставлення до оцінки дорослого (адекватно реагує на зауваження дорослого, намагається виправити помилки і неточності; емоційно реагує на оцінку дорослого – якщо його хвалять, він радіє, якщо це помічають, темп роботи збільшується), коли увага знижується, активність сповільнюється або навіть зовсім зникає; байдужий до оцінки дорослого –

активність не змінюється); - оцінка дитиною створеного нею образу (достатня; неадекватна - завищена, занижена; відсутня).

7. Ступінь самостійності (виконує завдання самостійно, без допомоги вихователя, за потреби ставить запитання; мало потребує допомоги, рідко ставить запитання дорослому; потребує підтримки та стимулювання діяльності з боку дорослого, не звертається до запитань). Виходячи з особливостей проявів цих якостей, було визначено рівень розвитку навичок дитини в сюжетному малюванні.

Високий рівень розвитку навичок сюжетного малювання – характеризується завершеністю створеного образу, точністю форми, будови та пропорцій представлених предметів, продуманим композиційним вирішенням, малювальною самостійністю, а також умінням правильно оцінювати власний малюнок і реагувати на оцінку вихователя.

Середній рівень розвитку навичок сюжетного малювання – зазначається, що створене на малюнку зображення розгорнуте не повністю, є незначні спотворення у зображенні форми, будови та пропорцій зображених предметів, на малюнку є композиційні помилки. В образотворчій діяльності дитині потрібна невелика допомога, оцінку власного малюнка легко можна завищити або занизити, а реакція на оцінку вихователя зазвичай емоційні.

Низький рівень розвитку навичок сюжетного малювання – характеризується поганою змістовністю зображення, незавершеністю зображення, неправильною формою, будовою і пропорціями зображених об'єктів, композицією є випадковим і не дотримується пропорцій. Поки в образотворчому мистецтві дитина стикається з серйозними труднощами, які не може подолати без допомоги вихователя. Оцінка власного малюнка відсутня або явно неадекватна, а ставлення педагога до оцінки зазвичай характеризується байдужістю.

Під час діагностики дітям було запропоновано намалювати малюнок та ілюстрацію за улюбленою казкою (на вибір дитини). Їм також дали аркуш білого паперу формату А4 та кольорові олівці дванадцяти кольорів. Процес малювання та отримані малюнки оцінювали на основі вищевказаних параметрів. Результати діагностики представлені в таблицях 1 і 2 (див. Додаток А, Додаток Б).

Встановлено, що на етапі встановлення експерименту рівень розвитку навичок сюжетного малювання в експериментальній та контрольній групах був ідентичним. 20% дітей мають високий рівень розвитку навичок сюжетного малювання, по 40% – середній та низький рівень.

Далі більш детально розглянемо рівень розвитку окремих образотворчих здібностей, які розвиваються в процесі оволодіння дитиною дією. При малюванні предмета тільки 20% дітей змогли передати точність форми предметів і предметів на малюнку. Малюнки 40% дітей характеризуються незначними спотвореннями, решти 40% - значними спотвореннями форми зображених предметів. Такий відсотковий розподіл характерний як для контрольної, так і для експериментальної груп. Тому виявлено необхідність додаткової роботи з навчання дітей старшого дошкільного віку перенесення пропорцій форми на малюнок.

Розглядаючи особливість дитячого малюнка як «структуру предмета», варто звернути увагу на такі особливості, характерні для малюнків вибірки дітей старшого дошкільного віку. Малюнки 40% дітей експериментальної групи характеризуються правильною структурою пред'явлених предметів (у контрольній групі - у 60%), ще у 40% (у контрольній групі - у 20%) - частково спотвореною. У 20% дітей як експериментальної, так і контрольної груп будову предметів, зображених на малюнках, можна оцінити як дефектну. Тому в старшій дошкільній групі навчального закладу необхідно продовжити навчання дітей правильному зображенню будови предметів.

Важливим технічним параметром дитячого малюнка з будь-яким сюжетом є передача пропорцій. Як показав аналіз дитячих малюнків, такі пропорції спостерігалися в малюнках 40% дітей як експериментальної, так і контрольної груп на момент проведення експерименту. Часткове порушення пропорцій на малюнках виявлено у 20% експериментальної групи (нетипове для контрольної групи). На малюнках 40% дітей експериментальної групи (60% дітей контрольної групи) мають пропорції Елементи переміщено неправильно. Необхідно вчити дітей зберігати пропорції при зображенні різних предметів.

При навчанні старших дошкільників малювання сюжету варто приділити достатньо уваги такому важливому параметру, як композиція образу. При аналізі дитячих малюнків композицію оцінювали за такими ознаками: розташування на сторінці, співвідношення розмірів, передача руху. На етапі тестування виявилось, що розташування листка по всій поверхні характерне не для всіх дітей. Розташування предметів уздовж лінії на папері, було властиве 60% дітям дослідної групи та 40% дітям контрольної групи. Довільне композиційне розташування в малюнках виявлено у 40% і 60% дітей експериментальної та контрольної груп відповідно.

Пропорції композиційно правильні характерний для малюнків 20% дітей як експериментальної, так і контрольної груп. У 40% дитячих робіт виявлено деякі спотворені пропорції. Малюнки ще 40% відсотків дітей, які оцінили їх з точки зору вартісного показника, були неправильними.

На жодному з дитячих малюнків не було виявлено передачі руху. У 100% дітей контрольної та експериментальної груп зображення були статичними.

Іншим параметром, за яким проводився аналіз творчості дітей, була регуляція діяльності, яка характеризувалася з точки зору ставлення дитини до оцінки дорослого та власної оцінки образу. Засудження 40% дітей можна вважати адекватною відповіддю на судження дорослого

Експериментальна група та 20% дітей контрольної групи. Наприклад, Марченко А. почала ретельніше виконувати картину, коли вихователь вказав їй на спотворення пропорцій, 40% дітей експериментальної групи та 60% дітей контрольної групи емоційно реагували на оцінку дорослого на тестовому етапі експерименту. Тому Павел Т. розлютився і на кілька хвилин перестав малювати, коли вихователь запропонував йому трохи уповільнити темп малювання, щоб підвищити точність роботи. Виявилося, що 20% дітей експериментальної та контрольної груп байдужі до оцінки вихователя. Наприклад, Микола І., отримавши зауваження вихователя про недбалість у деталях при малюванні, не змінив стиль малюнка.

Адекватно оцінили наслідки власних дій 40% дітей експериментальної групи та 60% дітей контрольної групи. Наприклад, Юлія С., помітила, що малюнок був би красивішим, якби вона малювала ретельніше і не виходила за контур малюнка. Неправильна оцінка малювання характерна для 40% дітей експериментальної та 20% дітей контрольної груп. Діма Б., наприклад, оцінив свою роботу як «найкраща», незважаючи на погані навички малювання. У 20% дітей як експериментальної, так і контрольної груп наслідки власної діяльності не оцінювалися.

Останнім параметром, за яким аналізували дитячі малюнки, був ступінь самостійності в процесі образотворчої діяльності. Самостійними діями характеризуються 40% дітей експериментальної та контрольної груп. 40% дітей експериментальної групи і 20% дітей контрольної групи отримували незначну допомогу в процесі малювання. Найпоширенішими запитаннями, які задавали діти, були: «Чи можна намалювати...?» Що робити далі? та ін. 20% дітей експериментальної групи та 40% дітей контрольної групи потребували підтримки та стимулювання з боку педагога. Вони не ставили своїх запитань, хоча потребували допомоги вихователя.

Таким чином, дані аналізу малювання дітей на підготовчому етапі експерименту показали необхідність підвищення ефективності занять з навчання малювання дітей старшого дошкільного віку. В образотворчому мистецтві необхідно розвивати такі навички: передача форми, будови предмета, передача пропорцій, композиційне рішення, також розвивають уміння регулювати зорову діяльність і підвищують рівень самостійності при виконанні зорового завдання.

2.2. Сутність роботи з розвитку сюжетного малювання через ігрові прийоми у дітей від 5-ти до 7-ми років.

Мета: Розвивати навички сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку шляхом використання ігрових прийомів навчання.

Завдання:

1. Розробити комплекс заходів для формування навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку за допомогою ігрових прийомів навчання.

2. Проведення курсів з розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку в дошкільному закладі.

З експериментальною групою дітей старшого дошкільного віку проводились заняття з розвитку навичок сюжетного малювання.

На заняттях були введені такі ігрові прийоми:

1) ігрові вправи (наприклад, на заняття «Боягузливий заєць і хоробрий заєць» проводиться ігрова вправа «Покажи зайця» з метою звернення уваги дітей на міміку, жести і пози хороброго і боягузливого зайців, які треба показати в сюжетному малюнку);

2) техніка гри з іграшками, предметами, художніми матеріалами (наприклад, на занятті «Сніговик несе лист Діду Морозу» для створення мотивації дітям пропонується розповісти іграшковому сніговику казку «Сніговик-листоноша» і зробити для нього малюнку, щоб він запам'ятав);

3) відтворення зображення:

а) відтворення незакінченої картини, яка ще створюється (наприклад, на занятті «В гостях у золотої рибки» вихователь постійно стежить за малюнком і ставить дитині навідні запитання від імені іграшки або намальованої Золотої рибки);

б) відтворення готової картини: реальна дія з дитячою працею (наприклад, на занятті «Колобок – рум'яна сторінка» всі малюнки зібрані в одній книзі); за допомогою плоских іграшок відтворюється плоске зображення (наприклад, на занятті «Барви осені» всі готові дитячі малюнки склеюються, утворюється «осінній парк», у якому «гуляють» картонні чоловічки та обговорюють кожен частину парку - репродукцію дитячого малюнку); словесні обігрування (наприклад, під час заняття «Моя сім'я» аналіз дитячих робіт проводиться від імені трьох ведмедів, які завітали до дітей).

4) Ігрові прийоми з елементами рольової гри (наприклад, під час заняття «До магазину під'їхала вантажівка» діти уявляють себе фотографами, які беруть участь у конкурсі на кращу фотографію певної тематики і в кінці заняття отримують «медалі» в різних номінаціях).

Кожне заняття складалося з трьох основних етапів, кожен з яких характеризувався певним використанням ігрових прийомів.

Вступна частина спрямована на мотивацію дітей до праці. Найпопулярнішим прийомом гри є гра з іграшками, яка створює позитивний емоційний настрій і бажання допомагати іграшкам, виконувати їх бажання. І ось на занятті «В гостях у золотої рибки» діти розвивати зоровий контроль, інтегровані, плавні рухи рук, виховують уяву, творчі здібності дітей. Героєм цього заняття, який допомагає створити мотивацію до гри, а також оптимізувати процес аналізу та оцінки дитячих робіт, стала Золота рибка, яка завітала в гості і для якої діти намалювали своє царство.

Ще одним прийомом, який підвищував мотивацію на вступному етапі заняття, була гра з картинкою. На занятті «Зимова казка» дітям пропонується «прогулятися» картинами із зображенням зимових пейзажів.

Основна частина заняття включає демонстрацію малюнка або демонстрацію готових продуктів діяльності (якщо це передбачено програмним завданням) і виконання малюнка дітьми. На цьому етапі ці прийоми використовувалися обмежено і по можливості непомітно, щоб не відволікати дітей від образотворчої діяльності. Наприклад, для демонстрації готової рекламної продукції на занятті к дітям приходять три ведмедики і приносять фотографії своєї сім'ї (див. «Моя сім'я») або для постійного контролю під час роботи – ключові запитання вихователь задає дітям від імені Жар-птиці. у разі виникнення труднощів або неправильної процедури (див. заняття «Коник-горбунок»).

Наприкінці заняття вчитель-вихователь аналізує малюнки дітей. Для цього підійдуть ігрові прийоми гри з картинками - словесно, з іграшками або предметами, наприклад, коли Дідусь-поштар розбирає роботи дітей (див. заняття «Лісова казка»), або з реальними діями, наприклад, розміщення малюнків на кольорових аркушах ватману, щоб створити Царство Тепла і Королівство Холоду (див. заняття «Чарівна країна»).

Перше заняття «Лісові історії» був присвячений розвитку вміння створювати композиції при малюванні пейзажу. Були поставлені наступні цілі та завдання: навчити дітей малювати різні дерева, удосконалювати технічні прийоми виразної передачі образів дерев, викликати інтерес до колективної творчості художнього характеру. Щоб спонукати дітей до малювання, до них прийшов Дідусь-поштар і попросив допомоги у лісових звірів, на що дошкільнята емоційно відгукнулися. Наприкінці заняття був проведений розбір дитячих малюнків від імені Дідуса-поштаря.

Друге заняття «Кольорова осінь» має розвивати вміння створювати дійовий малюнок, а також вчити дітей відображати у своїх малюнках враження від спостереження за осінньою природою. В якості ігрового

прийому використовувалися колективні дії. Створення дітьми мальованого осіннього парку для картонних фігурок дівчат і хлопчиків, за дорученням якого педагог, крім принципу мотивації, забезпечував постійний контроль і підтримку в малюванні, а також аналіз і оцінку результатів виконання на заключному етапі заняття.

Третє заняття «Золотий ліс восени» поєднав елементи традиційної та нетрадиційної технік малювання. Це заняття допомогло закріпити вміння розташовувати предмети на аркуші паперу відповідно до їх розміру та відстані, закріпити знання про ознаки осені та відпрацювати навички малювання в техніці відбитка листя. Безпосередньою навчальною діяльністю дітей була гра «Сонячні та похмурі дні», метою якою було навчити дітей розуміти зв'язок між зміною кольірних властивостей предметів і зміною явищ природи.

Четверте заняття «Колобок – рум'яна сторінка» було присвячено розвитку вміння створювати сюжет малюнку за відомою казкою. Мета цього заняття — продовжувати вчити дітей виконувати індивідуальні сюжетні завдання строго за змістом уривку казки, передавати характерні риси героїв, витримувати пропорції. Під час заняття діти переглянули виставку книг, серед яких в одній були порожні сторінки, до неї діти потім створили ілюстрації.

П'яте заняття «Боягузливий заєць і хоробрий заєць» було спрямоване на розвиток у дітей виразних прийомів передачі сюжету. Завдання мають навчити дітей створювати малюнок, з'ясовуючи, коли тема літературного твору, яка відображає характер і настрій героїв, а також знання прийомів передачі сюжету: підкреслення головного, висування більшого на перший план, врахування пропорцій. Елементом заняття є гра «перевтілення» дітей в ілюстраторів, які працюють над малюнками до казки, а також використання гри «Покажи зайця» для зосередження уваги дітей на міміці, жестах і позах, які підходять для станів характерні різні емоційні аспекти.

Шосте заняття «Зимова казка» було спрямоване на засвоєння прийомів використання різноманітних засобів виразності, пов'язаних з кольоровою гамою та композиційними особливостями малюнка. Цей заняття ставив перед нами широке коло завдань: розвиток художньо-емоційного сприйняття пейзажного живопису, вміння сприймати зміст і виразні засоби цього виду живопису, використовувати техніку «входження в картину» і закріпити навички зображення зимової природи, виховувати любов до місцевої природи та почуття захоплення творами живопису. Цікавим прийомом на шостому занятті була подорож углиб картини, в зимовий ліс.

Сьоме заняття «Сніговик несе лист Діду Морозу» було присвячено розвитку вміння передавати просторові відношення при складанні сюжетного малюнка. Поставлена мета була досягнута шляхом вирішення наступних завдань: розвиток здібностей дітей передавати враження, що виникають від ознайомлення з художнім твором, сприяти самостійності у створенні композицій і образів, викликати інтерес до зимової та новорічної тематики, вчити створювати виразні образи, розкривати тему художнього твору, характер і фігури передають настрій твору. Інтерес і активність дітей супроводжувався впровадженням ігрових прийомів: діалог дитини з іграшковим сніговиком, його прохання розповісти казку та зробити до неї малюнки, аналіз та оцінка виробів класів-учасників цей персонаж.

На восьмому занятті «Моя сім'я» діти вивчали прийоми передачі взаємодії між людьми в сюжетному малюнку. Крім того, вирішувалися наступні програмні завдання: навчання малюванню характерних рис зовнішності членів сім'ї, створення композицій малюнкового сюжету та формування у дітей уявлень про сім'ю як людей, що живуть разом, піклуються один про одного. Використання техніки гри з іграшками та малюнками (сім'я з трьох ведмедиків «прийшла до дітей» і принесла малюнки із зображенням ведмежих і людських родин) вплинуло на позитивне сприйняття дітьми завдання та процесу малювання.

На дев'ятому занятті «Перед магазином зупинилася вантажівка» дітей навчали створювати композицію сюжетного малюнка за графічною схемою. На цьому занятті діти виступили в ролі міських фотографів і взяли участь у конкурсі фотографування автомобілів і будівель. Використання елементів рольової гри, а також створення змагальної мотивації сприяли створенню сприятливої робочої атмосфери на занятті, яка гармонійно підтримувалася на етапі аналізу та оцінки роботи шляхом нагородження «медалями» учасники змагань у різних номінаціях.

Продовженням вивчення основ створення анімаційного сюжету за казковим епізодом стало десяте заняття «Добрі казки». Програмні завдання спрямовані на те, щоб викликати інтерес до зображення епізоду казки, продумати й передати розташування головних героїв, їх характерні риси, показати місце і час дії. У цей момент діти «вирушили» у подорож казковим світом з м'ячем та чарівними словами, виконали ігрову вправу про розподіл позитивних і негативних героїв та пов'язані з ними емоційні стани та зробили малюнки. Ілюстрації до кожної «доброї» казки подарувати дітям молодшої групи.

На одинадцятому занятті «Чарівна країна» проводилась подальша робота з формування вміння складати задум та втілювати його в конкретні образи, а також ознайомлюватися з основами композиції. Крім того, вирішувалися наступні завдання: продовжити навчання дітей малювати гуашшю, розвивати почуття кольору, вчити розпізнавати і використовувати в роботі холодні і теплі відтінки, витримувати заданий колір, створити мотивацію на позитивне ставлення дітей до заняття допомогла вже на вступному етапі гра «Подорож у теплі та холодні країни». Останнім кроком у аналізі та оцінці продуктів дитячої діяльності було створення національних даних шляхом розміщення малюнків на кольорових аркушах ватману та обговорення отриманих зображень.

Внесок до дванадцятого заняття «Коник-Горбунок». Розвиток умінь передавати зміст епізоду казки в сюжетному малюнку з урахуванням

взаємодії героїв, руху героїв та навколишнього середовища. Це заняття було присвячене творчому самовираженню дітей після прочитаної казки. Позитивно сприйняли діти знайомство з героєм казки «Коник-Горбунок» Жар-птицею, за допомогою якої педагог спостерігала за процесом створення дитячих малюнків, а також завершальним етапом роботи. Використання казкового героя при аналізі дитячих творів допомогло зосередити увагу дітей на достоїнствах і недоліках малюнків.

Тринадцяте заняття «В гостях у Золотої рибки» стало продовженням заняття для старших дошкільників з навчання композиції за сюжетним малюнком. Крім того, це заняття сприяло вирішенню наступних проблем: навчити дітей малювати нетрадиційним способом «по вологому», розвивати різноспрямовані, безперервні, м'які рухи рук, зоровий контроль, розвивати уяву та творчі здібності. Герой цього заняття допомагає створити мотивацію до гри та оптимізувати процес аналізу та оцінки поведінки дітей.

Заключне, чотирнадцяте заняття «Підводне царство» продовжувало морську тематику і був присвячений формуванню навичок створення переднього та заднього планів малюнка. Діти вчилися працювати над складанням художнього малюнка, на якому потрібно було зобразити підводну екосистему за допомогою техніки «Дряпанка». Окремо вирішувалися завдання розвитку інтересу до образотворчого мистецтва, розвитку творчої уяви, самостійності та активності, а також виховання любові до живої природи. Розіграно наочне завдання шляхом створення ситуації, коли людина «подорожує» в море на підводному човні.

Отже, для підвищення ефективності сюжетного малювання дітей старшого дошкільного віку нами були розроблені заняття. Ці дії були введені в процес навчання сюжетного малювання дітей старшої групи закладу дошкільної освіти.

2.3. Аналіз результатів експериментальних випробувань навичок сюжетного малювання у старших дошкільників через ігрові прийоми

Мета: Визначити рівень розвитку навичок дії у дітей старшого дошкільного віку після формувального періоду експерименту.

Завдання:

1. Провести повторний аналіз продуктів діяльності - дитячих малюнків - для визначення рівня розвитку навичок дій у дітей старшого дошкільного віку.

2. Порівняти результати аналізу дитячих малюнків на перевірочному та контрольному етапах експерименту.

3. Зробіть висновки про ефективність курсів, проведених на початковому етапі експерименту.

Для визначення рівня розвитку навичок дії у дітей старшого дошкільного віку проведено аналіз продуктів діяльності за методикою, запропонованою Комаровою Т. [13]. Результати діагностики представлені в таблицях 2.4 і 2.5 (див. Додаток Г, Додаток Д).

Показано, що на контрольному етапі експерименту, на відміну від етапу перевірки, рівень розвитку зорових здібностей різний в експериментальній і контрольній групах. В експериментальній групі 60% дітей характеризувались високим рівнем розвитку Вміння малювати сюжет, 40% - середній рівень. В експериментальній групі не було виявлено низького рівня розвитку навичок сюжетного малювання після формувального етапу експерименту. У контрольній групі 20% дітей мають високий рівень розвитку навичок сюжетного малювання, 60% – середній, 20% – низький. Таким чином, в експериментальній групі на 40% більше дітей характеризувалося високим рівнем розвитку навичок дії, а на 20% менше дітей – здібності яких характеризуються середнім і низьким рівнем розвитку.

Далі опишемо особливості сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі експерименту за методиками

Комарової Т. За більшістю параметрів, за якими аналізувалися малюнки, діти експериментальної групи знаходяться на вищому рівні розвитку, ніж діти контрольної групи. Малюнки дітей експериментальної групи не мають істотних спотворень у зображенні форми, будови та пропорцій предметів (цими ознаками характеризуються 20% малюнків у контрольній групі). Композиційні здібності дітей експериментальної групи були вищими, ніж контрольної групи: 20% дітей розташовували зображення предметів на всій поверхні аркуша паперу (у контрольній групі таких робіт не було), 60% дітей розміщували зображення предметів на всій поверхні аркуша паперу по всій поверхні рядків листа. Більш пропорційним є співвідношення розмірів предметів і в малюнках дітей експериментальної групи (40% дітей - пропорції правильні, 40% - частково спотворені). В експериментальній групі тест успішно склали 20% дітей рух в малюнках, відсутня передача руху в роботах дітей контрольної групи.

Діти експериментальної групи мають кращу здатність до регуляції образотворчої діяльності, про що свідчить аналіз дитячих малюнків і процесу дії. 60% дітей адекватно реагують на оцінку малюнка дорослим і мають адекватну самооцінку малюнка (порівняно з 40% у контрольній групі дітей).

В експериментальній групі не було дітей дошкільного віку, які були б байдужі до оцінки дорослого або не могли самостійно оцінити свій малюнок. Рівень самостійності, який діти виявляють під час малювання, дуже різний. В експериментальній групі 80% дітей зробили малюнок самостійно, 20% дітей потребували малої допомоги. У контрольній групі цього досягли лише 60% дітей, виконуючи завдання без підтримки вихователя, 20% отримували незначну допомогу, а ще 20% отримували значну підтримку та заохочення від дорослого.

Крім того, на контрольному етапі експерименту ще два параметри, не представлені в табл. 2.4, є показниками, які дозволяють порівняти малюнкові особливості дітей експериментальної та контрольної груп. По-

перше, цим параметром є вміст креслень. На картинках дітям експериментальної групи пред'являють більшу кількість значущих фігур (зазвичай три-чотири), а також додаткові предмети та елементи декору. Більшість малюнків дітей контрольної групи містили одну-дві значущі фігури. Більшість малюнків не містять додаткових фігур і декоративних елементів.

Другою характеристикою є кількість малюнків, виконаних дітьми на контрольному етапі. Після виконання малюнка четверо з десяти дітей експериментальної групи виявили бажання намалювати ще один малюнок. Усі діти контрольної групи обмежувалися однією картинкою.

Ці особливості, пов'язані зі змістом малюнків і їх кількістю, можна пояснити підвищенням мотивації малювання у дітей експериментальної групи, що пов'язано з концентрацією їх уваги на процесі малювання сюжету за допомогою ігрових прийомів.

Тому рівень розвитку визначають на контрольному етапі дослідження, діти експериментальної групи мали кращі навички малювання сюжету, ніж діти контрольної групи. Її малюнки мають менше спотворень, більш композиційно правильні та більш пропорційні.

Потім був проведений порівняльний аналіз результатів експериментальної установки та контролю. Спочатку розглянемо динаміку показників експериментальної групи дітей старшого дошкільного віку.

Результати аналізу малюнків дітей старшого дошкільного віку, включених до експериментальної групи на експериментальному та контрольному етапах експерименту, свідчать про те, що рівень засвоєння сюжетних навичок малювання цієї групи дітей покращилися за більшістю досліджуваних параметрів. Виявилось, що під час формувального експерименту точність передачі форми, структури та пропорції предметів, композиційне рішення малюнків стали більш розширеними за параметрами розташування предметів на аркуші та їх розмірними пропорціями. При повторній діагностиці 20% дітей змогли передати рух на

малюнку, тоді як при перевірці всі малюнки були статичними. Крім того, під час експерименту у дітей експериментальної групи зросла здатність до регуляції зорової діяльності – на 20% частіше діти починали адекватно реагувати на увагу чи пропозицію дорослого, що виражалося в готовності до цього. Виправляйте або покращуйте помилки чи неточності та відповідно оцінюйте свою роботу. Діти стали набагато самостійнішими в процесі малювання – на 40% збільшилася кількість дітей, які не потребували допомоги вихователя на занятті малювання. В результаті проведеної роботи кількість дітей з високим рівнем розвитку навичок дійового малювання збільшилася на 40%, а кількість дітей дошкільного віку з низьким рівнем розвитку досліджуваної ознаки зменшилася на 40% і досягла нуля.

Далі перейдемо до результатів дітей контрольної групи, отриманих на тестовому та контрольному етапах експерименту. У контрольній групі на 20% зросла кількість дітей із середнім рівнем розвитку навичок сюжетного малювання, кількість дітей дошкільного віку з низьким рівнем тестованої ознаки зменшилася на 20%. Деякі окремі аналізовані параметри також зросли. Наприклад, на 20% більше дітей правильно передавали структуру при зображенні предметів, на 20% зросла кількість дітей, які правильно сприймають оцінку дорослого і виконують малюнок самостійно, не вдаючись до допомоги вихователя. Проте решта показників залишилася на тому ж рівні, що й на момент постановки експерименту. Певне підвищення рівня розвитку окремих параметрів сюжетного малювання в контрольній групі можна пояснити організованим процесом навчання малюванню, а також поступове збільшення вікових можливостей дітей.

На основі результатів дітей в експериментальній і контрольній групах на різних етапах експерименту, можна зробити висновок, що позитивні зміни у розвитку навичок сюжетного малювання у дітей контрольної групи менш інтенсивні, ніж відповідні зміни у дітей

експериментальної групи. Рівень розвитку навичок сюжетного малювання в експериментальній групі збільшений в результаті формувального експерименту.

Отже, можна зробити висновок про ефективність впровадження курсу занять, що розвивають у дітей старшого дошкільного віку вміння малювати сюжет і включають ігрові прийоми навчання. В результаті під час дослідно-експериментальної роботи діти старшого дошкільного віку при складанні схем стали менше допускати спотворень і помилок у будові і формі предметів, малюнки стали більш пропорційними і композиційно складнішими. Діти вчилися передавати рухи в малюнках. Крім того, дошкільнята експериментальної групи стали більш самостійними та сприйнятливими до зауважень і поправок педагога під час художньої діяльності.

Після обробки даних верифікаційної фази експерименту були розроблені та перевірені заняття, в яких розвивалися та перевірялися навички сюжетного малювання за допомогою ігрових прийомів. Всього було розроблено 14 занять.

Для визначення ефективності цих заходів було проведено повторний аналіз дитячих малюнків. Порівняльний аналіз результатів первинної та повторної діагностики показав, що у дітей експериментальної групи більш суттєвий приріст рівня розвитку навичок дії спостерігається після формувального етапу експерименту. Таким чином, результати порівняння отриманих даних свідчать про ефективність впровадження занять із сюжетного малювання дітей старшого дошкільного віку, які включають ігрові прийоми навчання.

ВИСНОВКИ

За результатами нашого наукового дослідження ми сформуваємо наступні висновки:

1. Одним з найбільш важливих і популярних видів образотворчої діяльності дошкільника є малювання. Цей вид образотворчої діяльності приносить дітям дошкільного віку велику радість і водночас відкриває необмежені можливості розвитку уяви, мислення, сприйняття та моторики.

Необхідною умовою розвитку образотворчої діяльності в старшому дошкільному віці є навчання дітей основам сюжетного малювання. У дослідженні цього питання можна виділити наступних авторів, які займалися аспектом сюжетного малювання дітей дошкільного віку: Т. Комарова, Г. Сухорукова, І. Біла, Л. Басанець.

2. Тематичне малювання має сильний розвиваючий ефект, що зумовлено специфікою цього виду образотворчої діяльності. Проте реалізація розвивальних можливостей значною мірою залежить від типу педагогічного керівництва даним видом діяльності, зокрема від оптимального використання методів і прийомів навчання. Тому в основу дослідження було покладено обґрунтованість розробки та проведення курсу занять з розвитку вміння сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку зі застосуванням ігрових прийомів.

3. Для визначення рівня розвитку образотворчих здібностей дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп на установчому етапі експерименту була використана методика аналізу дитячих малюнків запропонована Т.Комаровою. У результаті аналізу продуктів занять з дітьми виявилось, що існує необхідність підвищення ефективності занять у розвитку навичок дій у дітей старшого дошкільного віку.

4. Для підвищення ефективності занять малювання для дітей старшого дошкільного віку було розроблено та проведено 14 занять з формування у дітей навичок сюжетного малювання. Після проведення

курсів занять з розвитку навичок сюжетного малювання було проведено повторний аналіз малюнків дітей та порівняння результатів констатуючого та контрольного етапів експерименту. Виявилось, що в експериментальній групі підвищився рівень розвитку навичок сюжетного малювання. Покращено показники, пов'язані з формою, структурою і пропорціями об'єкта. Композиційне рішення малюнків стало більш продуманим. В деяких роботах передавався рух. Крім того, під час експерименту у дітей експериментальної групи підвищилась самостійність та здатність регулювати мистецтво.

Таким чином, підтверджено гіпотезу дослідження про те, що впровадження в навчальний процес заходів, що містять ігрові прийоми навчання, реально сприяє розвитку у дошкільників навичок сюжетного малювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. К.; Дошкільне виховання, 1999.
2. Басанець Л.В. Художні техніки рисунка: навчальний посібник / Л.В. Басанець. – Одеса: ОДПІ, 2002 – 128 с.
3. Беленька, Г. В., Голота, Н. М., Гончаренко, А. М. Розвиток дитини-дошкільника: сучасні підходи та освітні технології: монографія. Київ, 2014, с 151-167.
4. Біла, І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014, с. 34-37.
5. Білан О.І., за заг. ред. Низьковської О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/programyrozvytkuditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf, 2017.
6. Білик В.І., Голод І.В., Запаско Я.П., Кравченко Я.О., Лупій С.П., В.Ф. Любченко В.Ф., Мельник І.А., Черновський О.О., Шмагайло Р.Т. Декоративно-ужиткове мистецтво. Словник. Львів: Афіша, 2000, 364 с., - 316 іл.
7. Возна Л., Максименко О., Овчаренко Л., Руханська Л., Самсін В. та ін. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля"/ Тернопіль: Мандрівець, 2017, с. 264.
8. Гавриш Н. Сучасне заняття: формальні, змістові, та структурні ознаки / Н. Гавриш // Дошкільне виховання. 2007, - №8. - с. 10- 13.
9. Демчик М. «Майстер на всі руки». Розвиток зображувально-художніх здібностей дітей засобами різноманітних художніх технік.//Дитячий садок, 2004, №23, с.1-12.
10. Дроботий О.Л., Кривонос М.Л.. Образотворча діяльність. Старший вік: посіб. Харків: Ранок, 2017, с. 208.
11. Єніна Л. Розвиток творчих здібностей дітей // Палітра педагога, 2002. №.1, с. 14-17.

12. Захарчук-Чугай Р. Народне декоративне мистецтво Українського Полісся. / Р.В. Захарчук-Чугай. – Л.: Інститут народознавства НАН України, 2007, 336 с.
13. Комарова Т. С. Образотворча діяльність в дитячому садку / Т. С. Комарова. Х.; Ранок, 2007, с. 176
14. Молодушкіна, І. В. Розвиток креативних здібностей у дітей дошкільного віку. Харків: Вид. група «Основа», 2012, с. 55-60
15. Нежура Т. В. Розвиток креативності майбутніх вихователів у процесі вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у контексті сучасних освітніх реформ: матеріали Всеукр. наук-практ конф., 06-07 грудня 2018р. Львів, 2018, с. 82-84.
16. Нетрадиційні техніки малювання в ЗДО (Електронний ресурсі // Всеосвіта). Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/netradicijni-tehniki-maluvanna-v-zdo-8199.html> . -
17. Нетрадиційні техніки малювання для дошкільників (Електронний ресурс// Педрада: портал освітян вебсайт]. - Електронні дані. - Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/2404-netraditsyn-tehniki-malyuvannya> .
18. Образотворча діяльність дітей : (добірка матеріалів // Дитячий садок. Мистецтво (Шкільний світ). - 2020. - № 2, с. 5-111.
19. Олексійовець Н. Використання прийомів нетрадиційних технік малювання в дитячому садочку: скарбничка творчості / Н. Олексійовець // Дошкільний навчальний заклад - 2019, № 9, с. 31-35
20. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво: словник-довідник. / А.М. Пасічний. – Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2003, с. 11, с. 216.
21. Перепадя В.В. Рисунок. Проблеми творчості в навчальному процесі: навчальний посібник/ В.В. Перепадя. Львів: Палітра, 2003, с 288: іл.

22. Петренко Ю. М. Моя перша книжка з малювання : методика занять образотворчим мистецтвом з дитиною дошк. та мол. шк. віку. Київ : Аконт, 2008, с. 6 : іл.

23. Поліщук О.В., Воєдило О.В. Підготовка студентів до керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019, с. 120.

24. Сара Галл. Як розуміти мистецтво. Київ: Книголав, 2020, с. 48.

25. Сидоренко О. Нетрадиційні техніки малювання в зображувальній діяльності дошкільників : скарбничка творчості / О. Сидоренко // Дошкільний навчальний заклад. - 2019, № 12, с.2-6.

26. Стеценко І. Винахідницьке малювання: монотипія: робота з дітьми середньої та старшої груп / І. Стеценко // Дошкільне виховання. 2019, № 5, с. 20-22.

27. Сухорукова Г.В., Дронова О.О, Голота Н.М. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: навч. посіб. Київ: Слово, 2010, с. 270.

28. Шульга Л.М. Розвиток творчих здібностей із малювання – Запоріжжя, 2000, с. 100-114.

29. Шульга // Дошкільне виховання. - 2019, № 12, с. 9-14.

Діма Б.	б																						

Примітка. Форма: 1 - точна, 2 - незначні спотворення, 3 - значні спотворення; Будова: 1 - вірне, 2 - частково спотворене, 3 - невірне; Пропорції: 1 - дотримані, 2 - частково перевернені, 3 - передані невірно; Розташування на аркуші: 1 - по всій площині, 2 - по лінії листа, 3 - випадкове; Співвідношення за величиною: 1 - пропорції вірні, 2 - часткове спотворення, 3 - пропорції не вірні; Передача руху: 1 - чітка, 2 - невизначена, 3 - статичне; Ставлення до оцінки дорослого: 1 - адекватна реакція; 2 - емоційна реакція; 3 - байдужість; Оцінка дитини: 1 - адекватна, 2 - неадекватна, 3 - відсутня; Рівень самостійності: 1 - самостійне виконання; 2 - з незначною допомогою; 3 - потрібна підтримка.

Додаток Б

Таблиця 2

Особливості розвитку навичок сюжетного малювання у дітей старшого дошкільного віку на констатуючому етапі експерименту (%)

Особливості малюнка і процесу малювання		Експериментальна група	Контрольна група
Передача форми	Точна	20	20
	Незначне відображення	40	40
	Значні відображення	40	40
Побудова предмету	Вірне	40	60
	Частково спотворене	40	20
	Невірне	20	20
Передача пропорцій	Дотримана	40	40
	Часткове спотворення	20	0
	Передача не вірна	40	60
Композиція, розміщення на аркуші	По всій площині	0	0
	По лінії аркушу	60	40
	Випадкове	40	60
Композиція, співвідношення за величиною	Пропорції вірні	20	20
	Часткове спотворення	40	40
	Пропорції не вірні	40	40
Композиція, передача руху	Чіткий рух	0	0
	Невизначене	0	0
	Статистичне зображення	100	100
Регуляція діяльності, ставлення до оцінки дорослого	Адекватна реакція	40	20
	Емоційна реакція	40	60
	Байдужість	20	20

Регуляція діяльності, оцінка дитини	Адекватна	40	60
	Неадекватна	40	20
	Відсутній	20	20
Рівень самостійності	Самостійно виконує	40	40
	З незначною допомогою	40	20
	Потребує підтримки	20	40
Рівень розвитку навиків сюжетного малювання	Високий	20	20
	Середній	40	40
	Низький	40	40

Додаток Г

Таблиця 5

Особливості розвитку окремих образотворчих умінь і навичок у дітей середнього дошкільного віку на контрольному етапі експерименту (%)

Особливості малюнка і процесу малювання		Експериментальна група	Контрольна група
Передача форми	Точна	40	40
	Незначне відображення	60	40
	Значні відображення	0	20
Побудова предмету	Вірно	60	60
	Частково спотворене	40	20
	Невірно	0	20
Передача пропорцій	Дотримана	60	40
	Часткове спотворення	40	40
	Передача не вірна	0	20
Композиція, розміщення на аркуші	По всій площині	20	0
	По лінії аркушу	60	60
	Випадкове	20	40
Композиція, співвідношення за величиною	Пропорції вірні	40	20
	Часткове спотворення	40	40
	Пропорції не вірні	20	40
Композиція, передача руху	Чіткий рух	20	0
	Невизначене	20	0
	Статистичне зображення	60	100
Регуляція діяльності, ставлення до оцінки дорослого	Адекватна реакція	60	40
	Емоційна реакція	40	40
	Байдужість	0	20
Регуляція діяльності,	Адекватна	60	60

оцінка дитини	Неадекватна	40	20
	Відсутній	0	20
Рівень самостійності	Самостійно виконує	80	60
	З незначною допомогою	20	20
	Потребує підтримки	0	20
Рівень розвитку навиків сюжетного малювання	Високий	60	20
	Середній	40	60
	Низький	0	20

Додаток Д

Таблиця 6

Особливості розвитку окремих образотворчих умінь і навичок у дітей середнього дошкільного віку на констатуючому і контрольному етапах експерименту (%)

Особливості малюнка і процесу малювання		Експериментальна група		Контрольна група	
		етап 1	Етап 2	Етап 1	Етап 2
Передача форми	Точна	20	40	20	40
	Незначне відображення	40	60	40	40
	Значні відображення	40	0	40	20
Побудова предмету	Вірне	40	60	60	60
	Частково спотворене	40	40	20	20
	Невірне	20	0	20	20
Передача пропорцій	Дотримана	40	60	40	40
	Часткове спотворення	20	40	-	40
	Передача не вірна	40	0	60	20
Композиція, розміщення на аркуші	По всій площині	0	20	0	0
	По лінії аркушу	60	60	40	60
	Випадкове	40	20	60	40
Композиція, співвідношення за величиною	Пропорції вірні	20	40	20	20
	Часткове спотворення	40	40	40	40
	Пропорції не вірні	40	20	40	40
Композиція, передача руху	Чіткий рух	0	0	0	0
	Невизначене	0	0	0	0
	Статистичне зображення	100	100	100	100
Регуляція діяльності, ставлення до оцінки	Адекватна реакція	40	60	20	40

дорослого	Емоційна реакція	40	40	60	40
	Байдужість	20	0	20	20
Регуляція діяльності, оцінка дитини	Адекватна	40	60	60	60
	Неадекватна	40	40	20	20
	Відсутній	20	0	20	20
Рівень самостійності	Самостійно виконує	40	80	40	60
	З незначною допомогою	20	20	40	20
	Потребує підтримки	40	0	20	20
Рівень розвитку навиків сюжетного малювання	Високий	20	60	20	20
	Середній	40	40	40	60
	Низький	40	0	40	20

Примітка. Етап 1 - констатує етап експерименту, етап 2 - контрольний етап експерименту.

